

Raport științific

Grant CNCS cod PN-II-ID-PCE-2011-3-0058

Dr. Dragoș Calma, director de proiect

În decursul anului 2015, munca mea s-a concentrat aproape exclusiv pe pregătirea celor două volume pe care le editez la editura Brepols : *Neoplatonism in the Middle Ages. vol. I. New Commentaries on Liber de causis (ca. 1250-1350)*, ca. 516p. ; *vol. II. New Commentaries on Liber de causis and Elementatio theologica (ca. 1350-1500)*, ca. 400p., ISBN : 978-2-503-55474-7, Turnhout, Brepols, 2016. Publicarea volumelor este prevăzută pentru aprilie 2016.

Aceste volume au fost inițial prevăzute ca o singură carte de ca. 600p., dar datorită descoperirilor recente - mai ales în biblioteci din Germania, Polonia și Cehia - articolele au devenit mult mai mari și sunt prevăzute peste 900 de pagini (cu index). Datorită acestor dimensiuni, este nevoie de două volume. Relectura textelor, corecturile, indexul și toate celelalte etape pregătitoare (corespondența cu experții care au validat fiecare articol - doi 'blind-reviewers' pentru fiecare articol, în total 11 articole și 22 de experți ; corespondența cu tehnoredactorul; corespondența cu editura Brepols; corespondența cu autorii pentru corecturile șpalturilor - două șpalturi pentru fiecare articol etc.) au alcătuit mare parte din munca mea.

În aceste volume, am contribuit la scrierea a cinci articole, care conțin atât analize filosofice și filologice, cât și ediția latină a textelor descoperite; în total, am analizat și editat cinci comentarii noi la *Liber de causis*, însumând 385 pagini (în engleză și în franceză).

- 1) I. Székely, D. Calma, « Le commentaire d'un maître parisien conservé à Erfurt », in D. Calma (ed.), *Neoplatonism in the Middle Ages. vol. I. New Commentaries on Liber de causis (ca. 1250-1350)*, p. 9-112.
- 2) A. Baneu, D. Calma, « Le commentaire sur le *Liber de causis* de Jean de Mallinges », in D. Calma (ed.), *Neoplatonism in the Middle Ages. vol. I. New Commentaries on Liber de causis (ca. 1250-1350)*, p. 267-406.
- 3) A. Baneu, D. Calma, « The *Glose super Librum de causis* and the Exegetical Tradition », in D. Calma (ed.), *Neoplatonism in the Middle Ages. vol. I. New Commentaries on Liber de causis (ca. 1250-1350)*, p. 497-512.
- 4) D. Calma, « A Medieval Companion to Aristotle : John Krosbein's Paraphrase on *Liber de causis* », in D. Calma (ed.), *Neoplatonism in the Middle Ages. vol. II. New Commentaries on Liber de causis and Elementatio theologica (ca. 1350-1500)*, p. 9-98.
- 5) D. Calma, I. Székely, « Causality and Causation in Henry of Geismar's *Questio de quolibet* », in D. Calma (ed.), *Neoplatonism in the Middle Ages. vol. II. New Commentaries on Liber de causis and Elementatio theologica (ca. 1350-1500)*, p. 229-268.

Prin aceste articole, am pus în valoare trei comentarii scrise în secolul XIII la Universitatea din Paris dar păstrate astăzi în diverse biblioteci din Europa (I. Székely, D. Calma, « Le commentaire d'un maître parisien conservé à Erfurt »; A. Baneu, D. Calma, « Le commentaire sur le *Liber de causis* de Jean de Mallinges »; A. Baneu, D. Calma, « The *Glose super Librum de causis* and the Exegetical Tradition »); un comentariu scris de Iohannes Krosbein, în mediu germanic, la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului XV (« A Medieval Companion to Aristotle: John Krosbein's Paraphrase on *Liber de causis* »); și o *questio de quolibet* disputată public de rectorul de atunci, Henri de Geismar, în fața întregii Universități din Erfurt, în anul

1414 (« Causality and Causation in Henry of Geismar's *Questio de quolibet* »).

Dintre toate aceste contribuții importante, aș rezuma doar una dintre ele pentru că celelalte sunt prezentate în rezumatele colaboratorilor mei; este vorba despre comentariul sub formă de parafrază al lui Iohannes Krosbein despre care, în stadiul actual al cercetărilor, se cunosc foarte puține lucruri. În articolul meu, am încercat să precizez lista completă a operelor sale și a manuscriselor care le transmit (mai multe zeci de manuscrise păstrate în biblioteci din Germania, Polonia, Cehia, Austria, Italia, Marea Britanie); pe baza analizelor informațiilor adunate, am putut constata că Iohannes Krosbein a comentat toată opera lui Aristotel; dar contrar proiectelor similare ale lui Toma din Aquino și Albert cel Mare, Krosbein a ales să comenteze doar temele majore ale fiecărui capitol din operele lui Aristotel, astfel încât toate comentariile au o formă și o structură compactate, reduse la esențial. Datorită acestui format redus, comentariile sale pot fi adunate toate într-un singur manuscris, ca un compendiu de introducere în Aristotel. Într-un mod cu totul excepțional, Krosbein a comentat și *Liber de causis* și *Elementatio theologica* a lui Proclus, dând astfel proiectului său intelectual o dimensiune mai amplă prin introducerea acestor texte neoplatonice. Pe baza manuscriselor, am putut constata că manuscrisele sale au fost copiate de-a lungul secolului XV în mai multe centre intelectuale din Imperiul German, mai precis în studiile dominicanilor și augustinienilor, în școlile catedrale și în școlile orașelor. Comentariul său la *Fizica* lui Aristotel a fost imprimat în anul 1485 la Leipzig (foarte probabil ca răspuns la cererea comunității universitare), ceea ce atestă faptul nu doar că la acea vreme Krosbein se bucura încă de un renume important, dar că prin imprimarea acestui text, influența sa continua și dincolo de sfârșitul secolului XV. În comentariul la *Liber de causis*, am putut identifica influența puternică a lui Albert cel Mare, nu doar la nivelul expresiilor copiate de la acesta, dar și la nivelul doctrinelor, mai ales în privința metafizicii fluxului și a celor trei stadii ale universalului. Prin această influență masivă a lui Albert, suntem nevoiți să revizuiim o serie de ipoteze acceptate de comunitatea științifică în legătură cu albertismul de la Köln și de la Paris, ale căror începuturi erau considerate a fi în primele decenii ale secolului XV. Or textele lui Krosbein ne obligă să situăm aceste începuturi la sfârșitul secolului XIV, iar difuzarea masivă a textelor sale în Imperiul German ne permite să constatăm o influență a neoplatonismului greco-arab înainte ca Nicolaus Cusanus să se intereseze de aceste opere.

În 23 ianuarie 2015, am organizat în colaborare cu Olga Weijers (director de studii la IRHT, Paris / Huygens Institut, Haga) și cu Charles Burnett (profesor la Warburg Institute, Londra), congresul *Reading Aristotle in Britain in the 13th Century*; evenimentul a avut loc la Warburg Institute, Londra; am prezentat conferința cu titlul: *Adam of Bockfeld's Commentary on Liber de causis* (<http://warburg.sas.ac.uk/events/colloquia-2014-15/reading-aristotle-in-britain-during-the-13th-century/>).

În 14 aprilie 2015 am prezentat, la invitația prof. Pasquale Porro, o conferință la Universitatea Sorbona cu titlul *Critiques médiévales de l'occasionalisme* - în care am arătat diversele poziții critice ale autorilor medievali în ceea ce privește ipoteza intervenției imediate a lui Dumnezeu în lume, susținută pe baza primei propoziții din *Liber de causis*.

Am organizat, împreună cu Marc Geoffroy (cercetător la CNRS, Paris) colocviul *Les Eléments de théologie et le Livre des causes du Ve au XVIIe siècle*; a avut loc la Paris, la Ecole pratique des hautes études, în 13 și 14 noiembrie 2015, și a beneficiat de participarea a 22 de cercetători din Franța, Italia, Germania, SUA, Anglia și Olanda. Publicarea actelor este prevăzută pentru primăvara lui 2017:

(https://www.academia.edu/12780020/_updated_Programme_Elementatio_theologica_and_Liber_de_causis._Session_1_13-14_Novembre_2015).

Alexandra Baneu

În anul 2015 s-a axat pe finalizarea celor două studii însoțite de ediții critice întocmite împreună cu Dr. Dragoș Calma, *Le commentaire sur le Liber de causis de Jean de Mallines* și *The Glose super Librum de Causis and the Exegetical Tradition*, studii care urmează să fie publicate în volumul I al lucrării *Neoplatonism in the Middle Ages* editat de către Dr. Dragoș Calma. A mai recitit aceste texte, propunând mici modificări pe alocuri.

Pe lângă aceasta a transcris și apoi corectat împreună cu Dr. Dragoș Calma un scurt comentariu ce se găsea în Manuscrisul Worcester Cathedral Library q. 90, același manuscris în care se găsește și textul comentariului editat în *Le commentaire sur le Liber de causis de Jean de Mallines*. Textul respectiv, deși destul de scurt (ocupă un singur folio), s-a dovedit a fi foarte interesant din punct de vedere ideatic și structural. Deși a fost inclus în același manuscris, diferă din punctul de vedere al structurii și al surselor de comentariul editat de către noi.

Conf. dr. Alexander Baumgarten

În cursul anului 2015 a reușit, ca membru al prezentului proiect, să continue definitivarea ediției finale a comentariului anonim la *Liber de causis*, trecând de la stabilirea ediției textului latin la stabilirea surselor implicite și explicite și la editarea notelor marginale ale celor trei din patru manuscrise studiate. Descifrarea notelor marginale l-au condus la stabilirea unui traseu istoric mai precis de-a lungul mai multor generații de predare a comentariului în Universitatea din Cracovia. În actuala stare a cercetărilor sale, a putut progresa în înțelegerea plasării doctrinale a comentariului studiat și a receptării sale în Polonia secolului al XV-lea. Estimează faptul că această lucrare devine publicabilă în anul 2016 și că ea va contribui la clarificarea unuia dintre aspectele deocamdată foarte puțin cunoscute ale istoriei filosofiei în secolul al XV-lea: cunoașterea și problematizarea neoplatonismului în universitățile medievale ale Europei Centrale. A predat și a primit acceptarea publicării a două articole care marchează starea actuală a cercetărilor sale și a ținut o conferință, potrivit listei următoare:

1. *Etape ale editării unui comentariu anonim la Liber de causis*, în volumul: C. Halichias, I. Munteanu (eds.), *Ordine și haos*, ed. Universității din București, 2015, sub tipar. Articolul discută etapele preliminare și dificultățile întâmpinate înainte de tipărirea formei finale a întregului comentariu.
2. *Theologia philosophorum parcialis. Un commentaire sur le Liber de causis*, în volumul: D. Calma (ed.), *Neoplatonism from the 13th to the 17th Century Unpublished Commentaries on 'Liber de Causis' and 'Elementatio Theologica'*, Turnhout, Brepols, 2015, pp. 271-330. Articolul discută sursele filologice, istorice și filosofice ale comentariului studiat și editează prologul și comentariul la prima propoziție din *Liber de causis*.
3. *Die Entstehung eines anonymen Kommentars zum Liber de causis*, la "Albertus Magnus Institut" din Bonn, 26 ianuarie 2015. Conferința a prezentat ipoteza surselor și paternitatea comentariului, precum și trăsăturile albertiste ale unora dintre pasajele comentariului, mai cu seamă din ultima sa parte. A beneficiat aici de expertiza unor renumiți specialiști ai domeniului (dr. H. Anzulewicz, dr. S. Donati și alții).

Dr. Mihai Maga

În 2015, Mihai Maga a finalizat ediția comentariului anonim la *Liber de causis* atribuit lui Petrus de Alvernia, însoțită de un studiu, a continuat cercetările asupra acestui comentariu și și-a prezentat public rezultatele.

Pentru publicarea comentariului, a lucrat pe baza observațiilor editorului și corectorilor volumului. Astfel, au fost discutate și introduse peste 50 de corecturi, majoritatea vizând probleme lingvistice sau de surse textuale. Lămurirea lor a necesitat revizitarea bibliografiei și manuscriselor. Titlul articolului este: "Remarques sur le commentaire au Liber de causis attribué à Pierre d'Auvergne", in D. Calma (ed.): *Neoplatonism in the Middle Ages*. vol. I. *Commentaries on Liber de causis* (ca. 1250-1350), Turnhout, Brepols, 2016, p. 113-197.

În perioada 20-30 iulie, a efectuat o vizită la Herzog August Bibliothek în Wolfenbüttel, Germania, unde a avut acces la un fond consistent de literatură de specialitate cu ajutorul căruia a verificat și sursele comentariului (deplasarea s-a făcut în regim privat).

În 13 octombrie 2015 a susținut conferința „Tensiuni doctrinare la universitatea pariziană în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Comentariul anonim la *Liber de causis*, atribuit lui Petrus de Alvernia” în cadrul Conferințelor Centrului de Filosofie Antică și Medievală din Cluj, semestrul de toamnă 2015. Planul și afișul conferinței sunt următoarele:

1. Comentariile la *Liber de causis*: Despre tratatul *Liber de causis*; Comentarii la *Liber de causis*.
2. Comentariul anonim atribuit lui P. de Alvernia: Identificare; Manuscrise; *Reportatio* vs. *abbreviatio*; Datare și atribuire; Conținut; Structură; Surse și citări; Poziția doctrinară în context.

Ca responsabil al site-ului proiectului, a făcut întreținerea uzuală.

Julia Székely

În anul 2015 a continuat ediția latină a celui de-al doilea comentariu inedit (conservat în fondul 'Bibliotecii Amploniana' de la Biblioteca Universității din Erfurt, cota Er. Dep. CA 4 316, f. 42ra-53vb). A elaborat un studiu introductiv asupra acestui text, împreună cu Dragoș Calma (coautor); ediția manuscrisului, precedată de studiul introductiv alcătuiesc articolul intitulat « Le commentaire d'un maître parisien conservé à Erfurt » care va fi publicat în volumul *Neoplatonism in the Middle Ages. I. New Commentaries on 'Liber de causis' (ca. 1250-1350)*, ocupând ca. 115 pagini. În volumul *Neoplatonism in the Middle Ages. II. New Commentaries on 'Liber de causis' (ca. 1350-1450)* este publicat primul articol realizat în cadrul acestui proiect, scris în colaborare cu D. Calma: « Causality and Causation in Henri of Geismar's *Questio de quolibet* » (42 pagini).

În 13-14 noiembrie 2015 a participat la colocviul internațional, organizat de D. Calma, « *Les Éléments de théologie et le Livre des causes* du Ve au XVIIe siècle. Volet 1. Formes littéraires, traditions scolaires et modalités du discours philosophique », în cadrul căruia a

ținut o conferință intitulată « *Le Liber de causis*, sujet des disputes quodlibétiques au XVe siècle en Europe centrale ». Pentru această comunicare s-a documentat mai multe luni și a prezentat noi descoperiri – 13 noi comentarii la *Liber de causis*, care datează toate din perioada 1400-1417, rod al ceremoniilor quodlibetale din facultatea de arte din Praga. Această conferință va fi publicată sub forma unui articol în Actele de colocviu, probabil la sfârșitul anului 2016.

Descoperirile menționate mai sus vor fi și ele exploatare în detaliu, după ce va fi posibilă comandarea manuscriselor, urmărind ediția acestora și un studiu în profunzime al fenomenului apariției tratatului în contextul praghez de la sfârșitul Evului Mediu. Punctele cercetării vor urmări aspecte importante și încă nestudiate, pentru receptarea tratatului despre cauze : 1) importanța utilizării *Cărții despre cauze* în ceremonii festive universitare, 2) studiul utilizării primei propoziții a tratatului în dezvoltarea doctrinelor proprii prerenormei, 3) difuzarea ideilor dinspre Praga spre alte centre instituționale: Erfurt, Leipzig, Heidelberg, Viena.

Făcut la
24 noiembrie 2015

Director de proiect
Dragoș Calma

